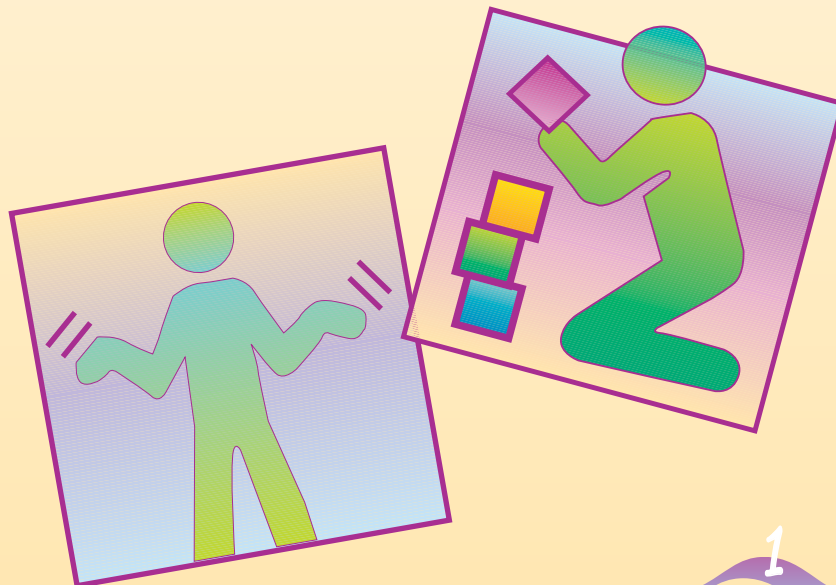

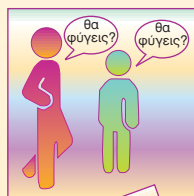
ΑΥΤΙΣΜΟΣ

Ο αυτισμός επηρεάζει τη λειτουργία του εγκεφάλου ως αποτέλεσμα νευρολογικής διαταραχής. Παρουσιάζεται με συχνότητα 5:10000 στην κλασική του μορφή και περίπου 18:10000 μέσα στο ευρύτερο φάσμα του αυτισμού. Είναι 4 ως 5 φορές πιο συχνός στα αγόρια παρά στα κορίτσια. Πρόκειται για αναπτυξιακή διαταραχή η οποία εμποδίζει το άτομο να κατανοήσει σωστά αυτά που βλέπει, ακούει και αισθάνεται. Σαν αποτέλεσμα το άτομο έχει προβλήματα στην επικοινωνία, στην κοινωνική επαφή, στις διαπροσωπικές σχέσεις και στη συμπεριφορά.

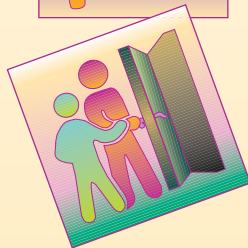
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο βαθμός σοβαρότητας των συμπτωμάτων του αυτισμού είναι διαφορετικός από παιδί σε παιδί. Μερικά παιδιά παρουσιάζουν σοβαρές δυσκολίες προσαρμογής στην καθημερινή ζωή, ενώ άλλα λιγότερες. Επίσης ενώ το 75% των αυτιστικών παιδιών παρουσιάζει νοητική καθυστέρηση, τα υπόλοιπα μπορεί να έχουν υψηλό δείκτη νοημοσύνης. Σε γενικές γραμμές, τα χαρακτηριστικά του αυτισμού είναι τα ακόλουθα:

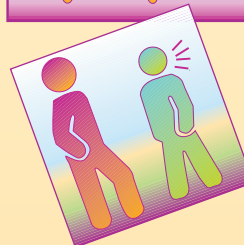
Σοβαρές διαταραχές στην ανάπτυξη του λόγου

Καθυστέρηση στην ανάπτυξη του λόγου ή και παντελής έλλειψή του. Στις περιπτώσεις όπου αναπτύσσεται λόγος παρατηρείται ιδιόμορφη χρήση του (π.χ. ηχολαλία). Πολλές φορές η χρήση των λέξεων δεν ανταποκρίνεται στο πραγματικό τους νόημα.

Σοβαρές διαταραχές στην κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων

Αποφυγή βλεμματικής ή σωματικής επαφής, απομόνωση από το γύρω κόσμο, δυσκολία στη δημιουργία σχέσεων με συνομήλικα παιδιά, δυσκολία στην κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων.

Ανομοιογενής ανάπτυξη ικανοτήτων

Κάποια αυτιστικά παιδιά παρουσιάζουν κανονική νοημοσύνη ενώ άλλα παρουσιάζουν διάφορους βαθμούς νοητικής καθυστέρησης. Συγχρόνως παρουσιάζονται νησίδες ικανοτήτων, δηλαδή εκπληκτικές δεξιότητες σε συγκεκριμένους τομείς (π.χ. μουσική, μαθηματικοί υπολογισμοί, απομνημόνευση).

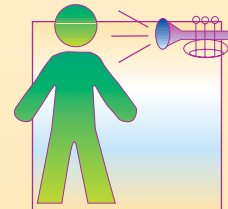

Περιορισμένες δραστηριότητες και ενδιαφέροντα

Προσκόλληση σε αντικείμενα ή στριφογύρισμα αντικειμένων καθώς και επαναλαμβανόμενες κινήσεις του σώματος. Εμμονή σε ρουτίνες ή θέματα ενδιαφέροντος. Τυχόν αλλαγή στις ρουτίνες προκαλεί αναστάτωση.

Μη συστηματικές αισθητηριακές αντιδράσεις

Συμπεριφορά όμοια με βαρήκοα άτομα. Ιδιαίτερη ευαισθησία σε καθημερινούς θορύβους. Μη φυσιολογική αντίδραση στον πόνο και στο ζεστό – κρύο.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Καμιά θεραπεία δε θα ανατρέψει την πορεία του αυτισμού, όμως υπάρχουν μέθοδοι που βοηθούν στη μείωση των συμπτωμάτων και στην καλύτερη προσαρμογή του ατόμου.

Ψυχοδυναμική αντιμετώπιση

Αυτιστικά άτομα με προφορικό λόγο και υψηλή νοημοσύνη μπορούν να ωφεληθούν από μία ψυχοθεραπευτική προσέγγιση, η οποία μπορεί να βοηθήσει να αντιμετωπιστούν προβλήματα όπως φοβίες, άγχος, εμμονές ή να προσφέρει στήριξη στην οικογένεια. Εφαρμόζεται από κατάλληλα ειδικευμένο άτομο, δηλαδή κλινικό ψυχολόγο ή ψυχίατρο.

Βιολογική αντιμετώπιση

Ο αυτισμός έχει αναγνωρισθεί ως μια βιολογική παρά σναισθηματική κατάσταση, γι' αυτό και συχνά άτομα με αυτισμό δέχονται φαρμακοθεραπεία. Η φαρμακοθεραπεία μπορεί να συμβάλει στη μείωση των συμπτωμάτων που παρουσιάζουν τα άτομα με αυτισμό αλλά πρέπει να ακολουθείται με προσοχή και με συνεχή ιατρικό έλεγχο για τυχόν ανεπιθύμητες παρενέργειες. Η χρήση φαρμάκων μπορεί να ωφελήσει περισσότερο σε περιπτώσεις υπερκινητικότητας, αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, επιθετικότητας. Δεν πρέπει να είναι ποτέ μοναδικό μέσο θεραπευτικής αγωγής, αλλά πάντοτε μέρος ενός περιεκτικού και εξατομικευμένου προγράμματος.

Συμπεριφορική αντιμετώπιση

1. Οι τεχνικές **τροποποίησης της συμπεριφοράς** οι οποίες βασίζονται στη θεωρία της μάθησης βοηθούν τα αυτιστικά παιδιά να μειώσουν ή να αποβάλουν δυσλειτουργικές ή ακατάλληλες συμπεριφορές. Η θετική συμπεριφορά του παιδιού ζευγαρώνεται με θετική συνέπεια και η αρνητική συμπεριφορά με αρνητική συνέπεια. Με αυτό τον τρόπο, η συμπεριφορά με ευχάριστες συνέπειες τείνει να επαναληφθεί ενώ η συμπεριφορά με αρνητικές συνέπειες τείνει να εξαλειφθεί.
2. Επίσης, οι **γνωστικές προσεγγίσεις** τροποποίησης της συμπεριφοράς έχουν επιτυχία στην εφαρμογή τους με αυτιστικά άτομα. Στις γνωστικές προσεγγίσεις οι ιδέες και οι σκέψεις έχουν κεντρικό ρόλο. Μια τέτοια παρέμβαση είναι το TEACCH (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children), το οποίο βασίζεται στη δομημένη διδασκαλία. Βασικά στοιχεία της δομημένης διδασκαλίας του TEACCH είναι:

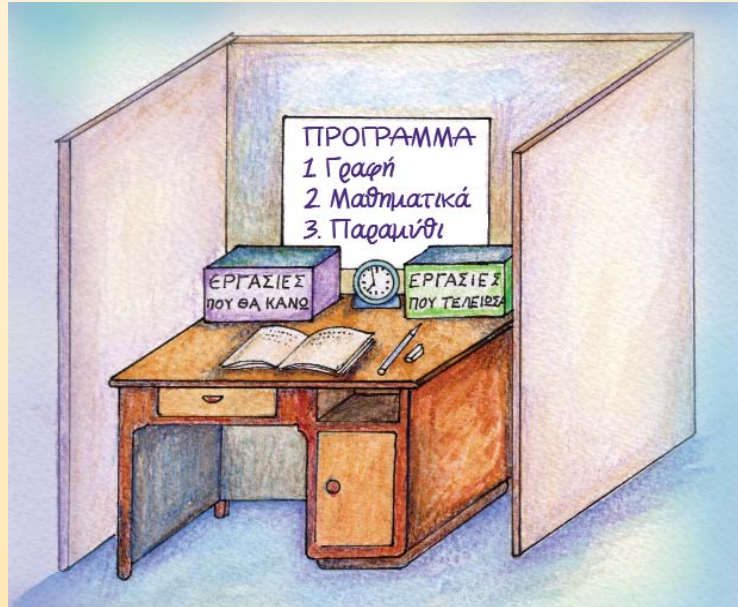
Προγράμματα

Χρησιμοποιώντας σαφή και ξεκάθαρα προγράμματα στην τάξη ή στο σπίτι βοηθούνται τα αυτιστικά παιδιά να αντιληφθούν ποιες είναι οι καθημερινές δραστηριότητες, ποια είναι η σειρά των δραστηριοτήτων καθώς και ποια σχέση έχουν μεταξύ τους (π.χ. πρώτα η εργασία, μετά το παιχνίδι). Όταν για τα προγράμματα αυτά χρησιμοποιούνται τρόποι αναπαρά-

στασης που είναι εύκολα αντιληπτοί από το άτομο (π.χ. φωτογραφίες, αριθμοί, αντικείμενα), τα προγράμματα γίνονται πιο οπτικά και έτσι πιο κατανοητά. Με τα οπτικά προγράμματα μειώνεται το άγχος των αυτιστικών παιδιών που μπορεί να προκληθεί όταν δε γνωρίζουν τι αναμένεται από αυτά.

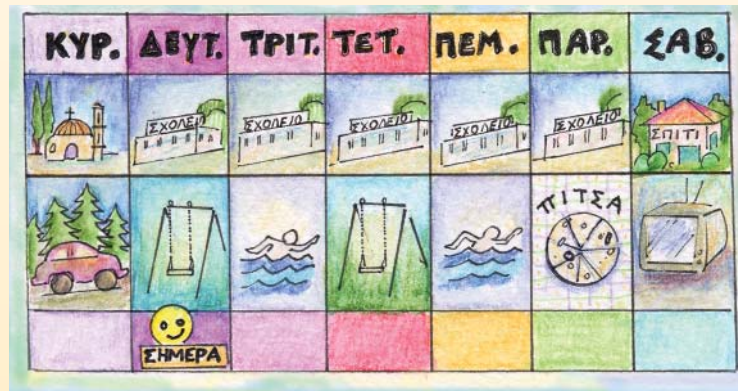
Φυσική οργάνωση του χώρου

Η οργάνωση του χώρου της τάξης πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε κάθε γωνιά να αποτελεί ξεχωριστό χώρο μιας δραστηριότητας. Ο χώρος για ατομική εργασία θα πρέπει να είναι ελεύθερος από άλλα ερεθίσματα. Θα πρέπει να υπάρχει ευδιάκριτο σημείο αναφοράς, από όπου το παιδί θα πληροφορείται για το πρόγραμμά του.

Οπτική διδασκαλία

Η χρήση της οπτικής διδασκαλίας προτιμάται λόγω της δυσκολίας που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα αυτιστικά παιδιά με τη λεκτική επικοινωνία. Πρέπει να υπάρχει οπτική σαφήνεια (π.χ. χρωματοκωδικοποίηση, χρήση ετικετών), οπτική οργάνωση (π.χ. όλα τα υλικά μιας εργασίας να βρίσκονται σε μικρά δοχεία αντί σκορπισμένα στο τραπέζι) και οπτικές οδηγίες (π.χ. φωτογραφίες, σκίτσα, σύμβολα ή γραπτές οδηγίες).

3. Οι Προσεγγίσεις κοινωνικής μάθησης δίνουν έμφαση στην καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων. Για απόμειωση των κοινωνικών μειονεξιών που παρατηρούνται στον αυτισμό χρησιμοποιούνται διάφορες προσεγγίσεις κοινωνικής μάθησης:

Χρησιμοποίηση συνομηλίκων για να διδάξουν αποδεκτές κοινωνικές συμπεριφορές.

Όσον αφορά στις μεγαλύτερες ηλικίες, είναι καλό να πληροφορηθούν τα υπόλοιπα παιδιά για την αναπηρία του αυτισμού και τι προκαλεί στην κοινωνική συμπεριφορά του από-

μου. Έτσι θα επιτευχθεί η καλύτερη αποδοχή του αυτιστικού παιδιού και θα αποφευχθούν οι κοροϊδίες και τα πειράγματα. Πολλά αυτιστικά παιδιά (ιδιαίτερα αυτά με ψηλότερο δείκτη νοημοσύνης), θέλουν να αναπτύξουν φιλίες αλλά δεν ξέρουν τον τρόπο. Είναι καλό να διδαχθούν τα αυτιστικά παιδιά τι να πουν καθώς και πώς να το πουν. Μια αποτελεσματική μέθοδος είναι, αφού τους επιδεικνύεται το σωστό μοντέλο μιας συνδιαλλαγής, να τους ζητείται να το αναπαριστούν τα ίδια μέσα από δραματοποίηση (role-play). Είναι καλό να διδάσκονται πώς να ανταποκρίνονται σε κοινωνικά ανοίγματα ή στη μη λεκτική συμπεριφορά των άλλων και να έχουν στη διάθεσή τους ένα ρεπερτόριο από πιθανούς τρόπους αντίδρασης. Να μην ξεχνούμε ότι η κοινωνική τους «κρίση» αναπτύσσεται μόνο μετά που διδάσκονται κοινωνικούς κανόνες τους οποίους τα υπόλοιπα παιδιά μαθαίνουν αυθόρμητα και διαισθητικά.

Χρήση κοινωνικών ομάδων, στόχος των οποίων είναι να κάνουν τις κοινωνικές επαφές των αυτιστικών ατόμων ενδιαφέρουσες γι' αυτά.

Το ζητούμενο εδώ είναι να εμπλουτιστεί η ζωή των αυτιστικών ατόμων παρά να γίνουν αυτά πιο φυσιολογικά.

4. **Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις:** Τα προγράμματα ειδικής εκπαίδευσης δίνουν σημασία σε όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως καθώς επίσης:

Εφαρμογή ατομικών προγραμμάτων τροποποίησης συμπεριφοράς.

Η χρήση θετικής ενίσχυσης για διαμόρφωση επιθυμητής συμπεριφοράς είναι αποτελεσματική με πολλά αυτιστικά

παιδιά. Τα αυτιστικά παιδιά με ψηλό δείκτη νοημοσύνης ανταποκρίνονται ιδιαίτερα στον έπαινο. (Μπορεί ο δάσκαλος να επαινέσει το αυτιστικό παιδί που έχει επιμονή στο να υποβάλλει απανωτές ερωτήσεις μόλις το παιδί σταματήσει και να το συγχαρεί που δίνει την ευκαιρία και σε άλλα παιδιά να μιλήσουν).

Σε περιπτώσεις παιδιών που επιμένουν να μιλούν για το ίδιο θέμα μπορεί να καθοριστούν συγκεκριμένες ώρες της ημέρας κατά τις οποίες μπορεί το παιδί να συζητά για το θέμα που το απασχολεί. Στο καθημερινό πρόγραμμα του παιδιού μπορούν να ενσωματωθούν αυτές οι περίοδοι (π.χ. το διάλειμμα) κατά τις οποίες το παιδί είναι ελεύθερο να μιλήσει για τις έμμονες ιδέες που το διακατέχουν.

Σε περιπτώσεις αυτιστικών παιδιών με επιθετική ή αυτοτραυματική συμπεριφορά χρειάζεται λεπτομερής ανάλυση του περιστατικού (τι προηγείται, τι έπεται καθώς και τι συμβαίνει κατά τη διάρκεια του περιστατικού στο οποίο εκδηλώνεται η συμπεριφορά). Αν το παιδί δεν έχει αναπτύξει λόγο, ίσως είναι ο τρόπος του να εκφραστεί. Σε αυτή την περίπτωση μπορεί να διδαχθεί το αυτιστικό παιδί εναλλακτικούς τρόπους επικοινωνίας (π.χ. αν το αυτιστικό παιδί κτυπά

το κεφάλι του κατά τη διάρκεια μιας δραστηριότητας με το δάσκαλο, ίσως το παιδί να θέλει να δηλώσει ότι κουράστηκε και θέλει να σταματήσει, οπότε μπορεί να διδαχθεί να αγγίζει ένα σήμα που σημαίνει «ΣΤΑΜΑΤΩ» και να απαλλάσσεται από τη δραστηριότητα).

Εφαρμογή προγραμμάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων επικοινωνίας.

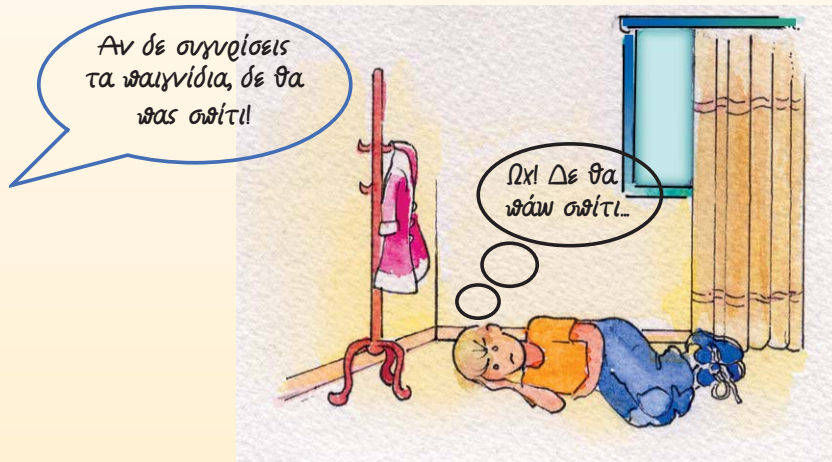
Η αυθόρμητη επικοινωνία δεν αναπτύσσεται συνήθως από μόνη της στα αυτιστικά παιδιά εκτός αν γίνει αντιληπτή η δύναμη της επικοινωνίας και ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν οι κοινωνικές συνδιαλλαγές. Για να επέλθει όμως αυτή η κατανόηση χρειάζονται ειδικά προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων επικοινωνίας.

Εκτός από τη γενικότερη μέθοδο TEACCH, μια άλλη μέθοδος που χρησιμοποιείται με αυτιστικά παιδιά που δεν έχουν αναπτύξει λόγο, είναι το Σύστημα Επικοινωνίας μέσω Ανταλλαγής Εικόνων (PECS – Picture Exchange Communication System). Η μέθοδος αυτή απαιτεί από το παιδί να εντοπίσει το άτομο με το οποίο θα επικοινωνήσει και ακολούθως να του δείξει την εικόνα ενός αντικειμένου που επιθυμεί να αποκτήσει. Το παιδί αμέσως εξασφαλίζει το ποθητό αντικείμενο ανταλλάσσοντάς το με την εικόνα. Το σύστημα αυτό σταδιακά οδηγεί το παιδί στη χρήση εικόνων που αντιστοιχούν με ρήματα (π.χ. «θέλω», «βλέπω», «είναι», «ακούω»), καταλήγοντας στη δημιουργία απλής πρότασης με εικόνες. Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν ότι αρκετά παιδιά προσχολικής αλλά και μεγαλύτερης ηλικίας αρχίζουν να χρησιμοποιούν το λόγο μετά που τυγχάνουν εκπαίδευσης στο PECS.

Δημιουργία περιβάλλοντος που έχει νόημα για το αυτιστικό άτομο.

Το περιβάλλον να είναι ασφαλές και προβλεπτό, να μην υπάρχουν πολλές μεταβατικές περιόδους, να υπάρχουν

σαφείς οδηγίες για το τι θα ακολουθήσει να μην υπάρχουν «εκπλήξεις», δηλαδή ξαφνικές αλλαγές στο πρόγραμμα και στις καθημερινές δραστηριότητες. Αν θα υπάρξουν αλλαγές, το παιδί θα πρέπει να προετοιμάζεται εκ των προτέρων.

Διδασκαλία στο φυσικό περιβάλλον και όχι στην τάξη (π.χ. μάθημα κυκλοφοριακής αγωγής μέσα στην πόλη, διδασκαλία χρήσης χρημάτων με πραγματικά νομίσματα).

Ευκαιρίες για συνδιδασκαλία με συνομήλικα παιδιά.

Παρ' όλο που σε μερικές περιπτώσεις η συμπεριφορά των αυτιστικών παιδιών είναι τέτοια που επιβάλλει τη φοίτησή τους σε ειδική μονάδα ή ειδικό σχολείο, σε πολλές περιπτώσεις μπορεί τα αυτιστικά παιδιά να ωφεληθούν από ευκαιρίες συνδιδασκαλίας με κανονικά παιδιά στο συνηθισμένο σχολείο. Σε περιπτώσεις μάλιστα όπου παρουσιάζονται «νησίδες ικανοτήτων» στο αυτιστικό παιδί, είναι καλό να δίνεται έμφαση σε αυτές. Μπορούν να δημιουργούνται καταστάσεις συνεργατικής μάθησης κατά τις οποίες οι αναγνωστικές δεξιότητες, το λεξιλόγιο, η μνήμη, η ικανότητα για μαθηματικούς υπολογισμούς ή η οποιαδήποτε άλλη ικανότητα του αυτιστικού παιδιού να αντιμετωπισθεί ως μια θετική συνεισφορά στην ομάδα και συνεπώς να ωθήσει στην αποδοχή του από τους συνομήλικους.

Έμφαση σε προγράμματα προεπαγγελματικής κατάρτισης αντί στα παραδοσιακά μαθήματα του σχολικού προγράμματος.

Το αυτιστικό παιδί θα ωφεληθεί περισσότερο από προγράμματα που θα το προετοιμάσουν για τους χώρους εργασίας στους οποίους θα βρεθεί αργότερα στη ζωή, σαν ενήλικας, παρά από καθαρά ακαδημαϊκά προγράμματα.

ΣΥΝΔΡΟΜΟ Asperger

Το σύνδρομο ή διαταραχή Asperger είναι μια σχετικά καινούρια κατηγορία αναπτυξιακής διαταραχής, η οποία φαίνεται να επηρεάζει συχνότερα τα αγόρια παρά τα κορίτσια.

Στην κατηγορία του συνδρόμου Asperger περιλαμβάνονται παιδιά με κανονική νοημοσύνη και γλωσσική ανάπτυξη, τα οποία παρουσιάζουν αυτιστικά χαρακτηριστικά και σημαντικές μειονεξίες όσον αφορά στις κοινωνικές δεξιότητες και στις δεξιότητες επικοινωνίας. Το σύνδρομο Asperger είναι πολύ πιο συχνό από τον κλασικό αυτισμό.

Γενικά τα άτομα με σύνδρομο Asperger, με την κατάλληλη εκπαίδευση, μπορούν να μάθουν τρόπους με τους οποίους να αντιμετωπίζουν τις μειονεξίες τους και να επιτυγχάνουν καλύτερη προσαρμογή στη ζωή τους ως ενήλικες.

Ακολουθούν τα χαρακτηριστικά του συνδρόμου Asperger. Όσον αφορά στην αντιμετώπιση, χρησιμοποιούνται παρόμοιες μέθοδοι με αυτές που αναφέρθηκαν για τον αυτισμό στις προηγούμενες σελίδες.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Εμμονή στο Αμετάβλητο

Τα παιδιά με σύνδρομο Asperger ανησυχούν περισσότερο από ότι πρέπει όταν δεν ξέρουν τι να αναμένουν. Ασήμαντες αλλαγές τους προκαλούν φοβερή αναστάτωση.

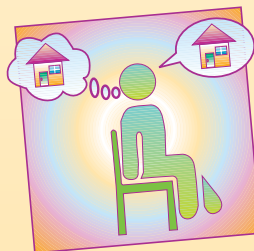
Κοινωνική μειονεξία

Είναι άτομα αφελή και εγωκεντρικά. Αποφεύγουν τη σωματική επαφή, δεν αντιλαμβάνονται το χιούμορ, τη μεταφορική γλώσσα ή την ειρωνεία, μιλούν με μονότονη φωνή, δεν έχουν την απαιτούμενη κοινωνική διακριτικότητα, δεν μπορούν να αρχίσουν και να διατηρήσουν διάλογο, έχουν ανεπτυγμένο λόγο αλλά φτωχή επικοινωνία, θυμίζουν μικρούς καθηγητές λόγω του τρόπου που μιλούν, συχνά πέφτουν θύμα των άλλων που τείνουν να τους εκμεταλλεύονται.

Περιορισμένο Φάσμα ενδιαφερόντων

Μιλούν επανειλημμένα για το ίδιο θέμα, υποβάλλουν απανωτές ερωτήσεις για τα θέματα του ενδιαφέροντός τους, συχνά αρνούνται να μάθουν οτιδήποτε δεν εμπίπτει μέσα στα ενδιαφέροντα τους.

Φτωχή συγκέντρωση

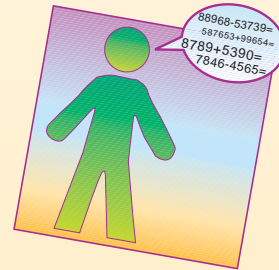
Συχνά έχουν διάσπαση της προσοχής λόγω εσωτερικών ερεθισμάτων, δεν συγκεντρώνονται στις δραστηριότητες της τάξης λόγω επικέντρωσης της προσοχής σε άσχετα ερεθίσματα.

Φτωχός κινητικός συντονισμός

Είναι άτομα αδέξια και έχουν περίεργο, τεντωμένο βάδισμα. Έχουν μειονεξίες στη λεπτή κινητικότητα που προκαλεί δυσκολίες στην προσπάθεια τους να γράψουν και να ζωγραφίσουν.

Ακαδημαϊκές δυσκολίες

Εξαιρετικό λεξιλόγιο αλλά φτωχή κατανόηση. Συχνά απλώς επαναλαμβάνουν πράγματα που έχουν ακούσει, έχουν πολύ καλή μνήμη μηχανικής, όμως, φύσης. Πολύ φτωχές ικανότητες επίλυσης προβλημάτων. Τείνουν να ερμηνεύουν τα πάντα κυριολεκτικά.

Ευάλωτη συναισθηματική κατάσταση

Χαμηλή αυτοεικόνα, δεν ανέχονται να κάνουν λάθη, συχνά πέφτουν σε κατάθλιψη, έχουν ξεσπάσματα θυμού, νιώθουν φοβερό άγχος για τις απλές απαιτήσεις της καθημερινής ζωής.

Ο κόσμος του αυτιστικού παιδιού με απλά λόγια

Απλά φαντάσου...

- να αισθάνεσαι πάντα ότι είσαι έτοιμος να φέσεις προς τα πίσω ασθ' μια κινούμενη καρτέλα
- να θεωρατάς ανάμεσα σε πόρτες που σου φαίνονται πιο φαρδιές ασθ' ότι είναι στην πραγματικότητα
- τα σκαλιά να μη βρίσκονται εκεί που φαίνονται να είναι
- να αισθάνεσαι ψείνα, αλλά να μην μωροείς να το εκφράσεις
- ένα κουτάλι στο στόμα να σου προκαλεί πόνο
- το φαγητό να σου προκαλεί επιθετική συμπεριφορά
- να μην αντέχεις τη μυρωδιά του φαγητού
- ήχοι που προκαλούνται ασθ' το φτάρνισμα, τις σειρήνες, τα κονδύνια και τις ηλεκτρικές σκούπες να σου προκαλούν πραγματικό τρόμο
- να νιώθεις αληθινό πόνο όταν κάποιος φωνάζει ή παίζει μουσική σε ψηλούς τόνους
- να έχεις επιάλτες, να μην κοιμάσαι κανονικά όπως η υπολοιπη οικογένειά σου, να μην ξεκουράζεσαι στον ύπνο σου
- να μην ανέχεσαι ένα αγκάλιασμα ή ένα χάδι
- να φονείς όταν κάποιος σε κρατά ασθ' το χέρι
- να είσαι ένας έφηβος χωρίς φίλους
- να σε κοροϊδεύουν, να σε ενοχλούν και να σε εκμεταλλεύονται οι συμμαθητές σου
- να μην μωροείς να συγκρατήσεις την οργή σου ή να ελέγχεις τις εκφράσεις του προσώπου σου
- να συμπεριφέρεσαι ανόρημα δίχως να σκέφτεσαι τον κίνονο ή τους άλλους γύρω σου
- να μην μωροείς να κοιτάξεις κάποιον στα μάτια
- να είσαι «τυφλός» ασθέναντι σε όλες τις μορφές της μη λεκτικής επικοινωνίας

(Πηγή: Wisconsin Autistic Society of America. Απόσπασμα από μετάφραση Ευγενούλας Στέλλας Χριστοδούλου και Χρύσως Μούζουρου.)